

Vammaispalvelulain korjausehdotukset: soveltamisala, asumisen tuki, lasten asuminen, esteettömän asumisen tuki

Kehitysvammaliitto 22.2.2021

2 § Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön

Ehdotamme seuraavia muutoksia 2§:n toiseen momenttiin:

Tätä lakia sovelletaan, jos henkilö ei saa sosiaalihuoltolain (1301/2014), tai terveydenhuoltolain (lisäyksenä terveydenhuoltolaki) tai ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista annetun lain (980/2012, jäljempänä vanhuspalvelulaki) tai muun lain perusteella riittäviä ja sopivia palveluja pystyäkseen osallistumaan ja elämään yhdenvertaisesti muiden samassa elämänvaiheessa olevien ihmisten kanssa (lisäyksenä pystyäkseen osallistumaan ja elämään yhdenvertaisesti muiden samassa elämänvaiheessa olevien ihmisten kanssa).

Viittausta vanhuspalvelulakiin tulisi selventää. Vammaispalvelulain soveltamisalan piiristä ei pidä rajata pois henkilöitä, joille ikääntyessä tapahtuu ei-tavanomaiseen ikääntymiseen liittyvä vammautuminen.

Vamman aiheuttama tuen tarve voi myös lisääntyä iän myötä esim. Downin tai Fragile X -syndroomien vaikutus henkilön ikääntymiseen.

Kehitysvammaisen ihmisen ikääntymiseen voi liittyä aiempien taitojen heikkenemistä, ja lisääntyvä tuen tarve edellyttää erityisosaamista ja palvelujen pysyvyyttä. Asiakkaan edun mukaista ei silloin ole siirtyminen vain vanhuspalveluiden palvelujen piiriin, vaan henkilöllä säilyy tarve erityispalveluille.

Vammaispalvelulain mukaisella valmennuksella ja tuella voidaan hidastaa ikääntymisen vaikutuksia ja ylläpitää toimintakykyä. Tätä näkökulmaa tulisi vahvistaa lain perusteluissa.

2 § Lain soveltamisala ja suhde muuhun lainsäädäntöön: pykäläesityksen perustelut

Lähtökohtana perusteluissa tulee olla, että vammasta aiheutuviin välttämättömiin palvelutarpeisiin vastataan vammaispalvelulain mukaisilla erityispalveluilla asiakkaan edun mukaisesti. Palvelujen saannin tulee perustua yksilölliseen tarpeeseen riippumatta vamman laadusta tai diagnoosista. Soveltamisen ongelmana on ollut diagnosiperusteisuus. On huomioitava, että lasten ja nuorten kohdalla voi kulua useampiakin vuosi ennen kuin diagnoosi varmentuu ja nämä vuodet ovat lapsen kasvulle ja kehitykselle ensiarvoisen tärkeitä. Palvelujen saannin tarveperusteisuutta tulisi edelleen vahvistaa. Oikea-aikaisilla palveluilla vähennetään tulevia haittoja ja palvelutarpeen kasvua myöhemmässä vaiheessa.

Tuleva vammaispalvelulaki ei saa heikentää nykyisten erityishuollon asiakkaiden asemaa, joiden palvelut on järjestetty kehitysvammalain nojalla. Ei saa syntyä riskiä, että syntyisi uusia väliinpuotoajaryhmiä. On syytä muistaa, että esim. lievä kehitysvamma ei tarkoita lieviä palvelutarpeita, vaan heillä on elämänmittaisia avun ja tuen tarpeita. Palvelujen jatkuvuus tulee turvata ja se on erityisen tärkeää paljon tukea tarvitseville kehitys- ja puhevammaisille ihmisille. On tärkeää huomioida, että heidän palvelutarpeeseensa ei voida vasta esim. sosiaalihuoltolain mukaisilla palveluilla, vaan he tarvitsevat erityispalveluja yleispalvelujen lisäksi.

Soveltamisalassa tulisi tunnistaa myös paremmin tilanteet, joissa apua tarvitaan harvemmin tai jaksoittain, mutta toistuvasti ja apu on henkilölle välttämätön. Näemme tärkeänä, että perusteluista poistetaan viikoittaisen tarpeen esimerkki (s. 102), josta voi muodostua kategorinen tulkintaraja. Toistuvuuden käsite tulisi kautta linjan selkeyttää.

Niiden kehitys- ja puhevammaisten ihmisten, jotka tarvitset vaativia sosiaali- ja terveydenhuollon erityispalveluja, asema on uhattuna. Vaativia erityispalveluja tarvitsevien ihmisten avun tarpeet ovat monitahoisia ja niihin vastaaminen edellyttää monialaista osaamista. Tulevan vammaispalvelulain tulisi mahdollistaa palvelujen kokonaisuuden räätälöintiä ja toimia ns. perälautana tilanteissa, joissa muiden lakien kautta ei ole pystytty vastamaan palvelutarpeisiin.

Soveltamisalaan tulisi lisätä vaativat erityispalvelut ja kuvata perusteluissa esimerkkien avulla näihin palveluihin liittyviä tarpeita. Vaativien erityispalvelujen tarve voi olla jatkuvaa hoidon, huolenpidon ja kuntoutuksen tarvetta. Tarve voi olla myös lyhytaikaista, mutta hyvin intensiivistä esim. tuki kriisitilanteissa.

Lain perusteluissa tuodaan hyvin esille vammaisen lapsen perheen tarvitsemat palvelut. Sosiaalihuoltolain mukainen tuki vammaisperheille ei ole yleensä riittävää, kun lapsi vammansa vuoksi tarvitsee runsaasti pitkäkestoista apua ja tukea. Perusteluissa esille tuotu sosiaalihuoltolain mukainen kotipalvelu ei ole toimiva esimerkki, koska tällä hetkellä kehitysvammalain mukaiset perheiden tukipalvelut ovat maksuttomia erityishuollon palveluja, ja näin tulee olla jatkossakin. Perusteluihin s. 103 tulisi myös lisätä maininta lapsen oikeudesta kehittyä yhdenvertaisesti ikätovereihin nähden.

11 § Asumisen tuki

Asumiseen liittyvän avun ja tuen palvelujen järjestämisen osalta on hyvä tunnistaa, että asuminen voi sisältää myös avun ja tuen kodin ulkopuoliseen toimintaan. Kukaan ihminen ei voi hyvin vain kodin sisällä. Vammaisen henkilö voi tarvita apua ja tukea osallistumiseen kodin ulkopuolella, kommunikointiin, ihmissuhteisiin, vapaa-aikaan ja harrastamiseen. Avun tarve voi olla suurempi vieraassa ympäristössä kuin tutussa kodin ympäristössä ja tämä tulisi ottaa yksilöllisesti huomioon ja asumisen tuen mahdollistaa palvelujen räätälöintiä tarpeiden mukaisesti.

Toistuvuuden käsite voi muodostua tulkinnanvaraiseksi ja ehdotamme sen poistamista pykälästä.

Uusi muotoilu ehdotus:

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada asumisen tukea, jos hän välttämättä tarvitsee toisen henkilön apua tai tukea asumisessa.

Uusi muotoilu ehdotus:

Asumisen tuki sisältää päivittäisissä toimissa tarvittavan avun ja tuen lisäksi ne palvelut, joita vammaisen henkilö tarvitsee hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi ja ylläpitämiseksi sekä osallisuuden, kommunikoinnin, sosiaalisten suhteiden, päätöksenteon ja perhe-elämän mahdollistamiseksi. Asumisen tuen sisältö, määrä ja toteutustapa on määriteltävä yhdessä vammaisten henkilön kanssa vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaisesti. Asumisen tuki voi sisältää tämän sekä muiden lakien perusteella annettavia palveluja, jotka muodostavat henkilön yksilöllisten tarpeiden mukaisen palvelukokonaisuuden.

Listojen laatiminen asumisen tuen sisällöistä voi muodostua ongelmalliseksi ja perusteluissa olisi hyvä olla ei-tyhjentävä luettelo asumisen sisällöistä ja siitä, mitä asumisen tuen palvelut voisivat olla. Niitä on kuvattu kattavasti em. vammaiskomitean yleiskommentissa nro 5.

11 § Asumisen tuki: pykäläesityksen perustelut

“Itsenäinen suoriutuminen” tulisi perusteluissa korvata “itsenäisen elämän” käsitteellä. YK:n vammaissopimuksen 19 artiklaan ja sitä koskevan yleiskommentin mukaan eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä on jokaisen vammaisen henkilön oikeus huolimatta henkilön tuen tarpeista tai kyvystä itsenäiseen toimintaan.

11 §:n perusteluissa tulisi vahvistaa 19 artiklan mukaista oikeutta tehdä asumisen valintoja (oikeus valita asuinpaikka ja se kenen kanssa asuu). Oikeus valita tarkoittaa minimissään sitä, että henkilö voi valita sellaisten vaihtoehtojen joukosta, jotka ovat hänen yksilölliset tarpeensa huomioiden sopivia.

Valintojen tekemistä tulisi käsitellä laajasti asumiseen liittyvänä perusoikeutena. Asuinpaikan ja asuintovereiden valinnan lisäksi tähän kuuluvat myös kotielämään liittyvät päivittäiset valinnat.

Yksi välinputoajaryhmä ovat tällä hetkellä runsaasti apua (24/7) tarvitsevat kehitys- ja autismin kirjon ihmiset, jotka haluaisivat asua omassa asunnossa, mutta heille ei mahdollisteta tätä runsaan avun tarpeen vuoksi.

Tulevan vammaispalvelulain tulisi mahdollistaa avun antamista omaan asuntoon myös runsaasti tuettuna. Perusteluissa tulee tarkentaa tilanteita, joissa apu asumiseen järjestetään henkilökohtaisella avulla. On ensiarvoisen tärkeää, että henkilökohtaisen avun saantiin ei sovelleta voimavaraedellytystä.

Perusteluihin tulee lisätä, että valintojen tekemisen tueksi on oikeus saada tuettua päätöksentekoa. Tämä tarkoittaa saavutettavan tiedon saantia vaihtoehdoista, mahdollisuutta konkreettisesti tutustua eri vaihtoehtoihin, kokeilla uusia asioita sekä saada apua päätösten tekemiseen.

Perusteluissa oleva lause asiakasturvallisuudesta on tulkinnanvarainen ja ehdotamme sen poistamista kokonaisuudessaan: “Päätöksenteossa olisi otettava huomioon myös asiakasturvallisuuden sekä riittävien sosiaali- ja terveyspalvelujen toteutumisen asettamat velvoitteet”. Tämä voi johtaa lain tulkintaan, jossa mitätöidään henkilön oikeutta tehdä valintoja asumisensa suhteen.

12 § Lapsen asumisen tuki

Lasten asumisen osalta kiitämme säädöksen ja sen perustelujen sisältöä. Lähtökohtana tulee olla se, että palvelut ja tuki viedään ensisijaisesti lapsen kotiin ja mahdollistetaan lapselle asuminen vanhempien tai muiden läheisten kanssa.

Näemme ensiarvoisen tärkeänä, että lasten asumisesta säädetään omana pykälänään vammaispalvelulaisissa. Vammaispalvelulain mukaisessa lasten asumisessa ei ole kyse lastensuojelulain mukaisesta palvelutarpeesta, vaan säädöksellä voidaan tukea esim. nyt laitoksissa asuvien alle 18-vuotiaiden vammaisten lasten mahdollisuuksia saada itselleen sopivaa asumisen tukea lähiyhteisössä silloin kun he eivät voi jostain syystä asua lapsuudenkodissaan.

Lasten asumisen tuen tulisi mahdollistaa yksilöllisesti räätälöityjä vaihtoehtoja. Perusteluihin tulisi lisätä esim. mahdollisuus asua vuoroviikoin kotona ja lasten asumisyksikössä/perhehoidossa. On tärkeää, etteivät asiakasmaksut estä räätälöityjä, tarpeen mukaisia ja joustavia ratkaisuja.

Perusteluihin olisi hyvä lisätä myös tilanteista, joissa vammaisen lapsi tai nuori tarvitsee vaativampaa apua ja tukea. Tarvitaan erilaisia lasten asumisen muotoja ja tukipalveluja. Myös vaativia erityispalveluja voidaan tuoda lapsen kotiin tai huomioida ne lapsen asumisen palveluissa.

Rajapintaa lastensuojeluun on tärkeää selkiyttää niin, ettei vammaisia lapsia jatkossa ohjaudu lastensuojelun sijaishuoltoon vaihtoehtojen puutteen vuoksi.

12.3 §:ää tulee tarkentaa niin, että lasten tarpeet ja etu ovat ratkaisevia siinä, kuinka monta lasta voi asua samassa lasten asumisyksikössä. Nyt pykälässä määritelty 7 lasta samassa yksikössä on käytännön tasolla liian suuri.

Asumisyksikön sijaan käyttäisimme myös käsitettä asumisryhmä, jonka koko määriteltäisiin lähtien lapsen tarpeesta ja edusta. Kokemusten mukaan sopiva asumisryhmän koko on 2-3 lasta samassa asumisryhmässä.

12 § Lapsen asumisen tuki: pykäläesityksen perustelut

Syynä vammaisen lapsen sijoittamiselle kodin ulkopuolelle, voi olla riittämättömät perhettä ja lasta tukevat yleis- ja erityispalvelut.

Perusteluissa tulee selkiyttää sitä, etteivät riittämättömät vammais- ym. palvelut tai muut lapsen vammasta johtuvat syyt ole peruste kiireelliselle sijoitukselle tai huostaanotolle, vaan lapsen ja perheen palvelutarpeisiin tulee tällöin vastata vammais- ja muilla huoltajien suostumukseen perustuvilla palveluilla.

Vammaisella lapsella tulee silti olla aina yhdenvertainen oikeus lastensuojelun palveluihin, kun se on lapsen edunmukaista.

12.3 § perustelut tulee muuttaa vastaamaan yllä ehdotettua lasten määrään liittyvää ehdotusta.

Perusteluissa tulisi tarkentaa asiakasmaksujen määräytymisen perusteita. Näemme riskejä, että niistä muodostuu kohtuuttomia.

13 § Tuki esteettömään asumiseen

Keskeinen ongelma on se, että vammaisilla ihmisillä on liian vähän tietoa esteettömän asumisen ratkaisuista ja he saavat liian vähän tietoja ja apua esteettömän asumisen ratkaisujen hakemiseen.

Pykälässä tulisi vahvistaa palvelujen järjestäjätahon neuvontavelvoitetta antaa tietoa esteettömän asumisen vaihtoehtoista ja lisätä yleistä tietoisuutta esteettömän asumisen ratkaisuista.

13 § Tuki esteettömään asumiseen: pykäläesityksen perustelut

Perusteluissa ei ole huomioitu riittävästi toimintaympäristön muutoksia. Jatkossa tarvitaan enemmän tukea esim. digipalvelujen käyttöön ja älykötitekniiikan hyödyntämiseen.

Keskeinen ongelma on se, että vammaisen henkilö joutuu tällä hetkellä hankkimaan itse verkkoyhteydet. Mm. etäkuntoutuspalveluja ei pystytä toteuttamaan, jos käytössä ei ole riittävät verkkoyhteydet.

Lisätietoa

Marianna Ohtonen

toiminnanjohtaja

marianna.ohtonen@kvl.fi

Susanna Hintsala

Kansalaisuusyksikön johtaja

susanna.hintsala@kvl.fi